

OBČASNÍK SPUSA

BŘEZEN 2014

číslo 3.

SPOLEČNOST PŘÁTEL USA – THE SOCIETY OF FRIENDS OF THE USA

ČESKO-AMERICKÝ KLUB – THE CZECH-AMERICAN CLUB

POBOČKA PRAHA – hlavní město

Díky laskavosti našeho Vzdělávacího střediska pokračuje **výuka angličtiny**, a to každý čtvrtek od 13.15 do 14.15. Opět pokračuje i náš **kulturní páteční program s přátelským posazením**, a to vždy od 15 hodin. Nyní již máme, díky kolegovi panu Liškovi, garančně opravený nový monitor (TV) s velkou úhlopříčkou) a po odborném propojení s novými reproduktory s prvotřídní zvukovou technikou je tak zajištěn kvalitní obraz i poslech. Těšíme se na Vaši účast. Program, který zajišťuje kolega pan Zbyněk Liška bude oznámen samostatně.

Evropa na ISS: V rámci volitelného programu ESA se na financování výstavby a provozu ISS podílí 11 z 20 členských států - Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Německo, Nizozemí, Norsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie. Česká republika je společně s dalšími 14 členskými státy ESA zapojena do volitelného programu pro vědy o životě a fyzikální vědy, jehož hlavní náplní je vědecké využívání ISS. Z tohoto Programu není hrazena výstavba ani provoz ISS, ale příprava a realizace vědeckých experimentů.

Česká republika na období 2013-2016 přispívá částkou 1 milionu euro. V České republice jsou vědecká pracoviště, která mají zájem provádět výzkum na ISS, několik experimentů již proběhlo a probíhá, několik je jich v různé fázi přípravy. (Zdroj: Michal Václavík, Česká kosmická kancelář)

Samotná Mezinárodní kosmická stanice je rozdělena na ruský a americký segment. Na tom americkém se však podílejí další vesmírné agentury a podle toho je rozdělen i podíl na nákladech. Podle Václavíka se vesmírné agentury amerického segmentu dohodly na následujícím rozdělení využívání zdrojů ISS: 76,6 % americká NASA, 12,8 % japonská JAXA, 8,3 % evropská ESA a 2,3 % kanadská CSA.

Peníze do roku 2024: NASA původně přislíbila účast na tomto mezinárodním projektu jen do roku 2020. Stanice by v té době měla být téměř plně funkční, a Rusko proto uvažovalo, že dva své novější moduly použije jako základ další orbitální laboratoře. Situace se nově změnila. Jak informovaly noviny Orlando Sentinel, Obamova administrativa předběžně souhlasila s prodloužením americké účasti v projektu i v letech 2020 - 2024. Zpráva se potvrdila ve středu 8. ledna, kdy rozhodnutí oznámili na tiskové konferenci představitelé NASA.

Rozhodnutí není zcela definitivní (musí ho schválit Kongres a potvrdit i prezident zvolený v roce 2016), ale přece jen je to jistá záruka pro ostatní partnery v projektu, kteří si prodloužení mise přejí a souhlasí s ním.

Slunce zastavilo zásobovače: První komerční let zásobovací lodi Cygnus ke stanici ISS se tento týden odkládal kvůli sluneční aktivitě. Intenzita kosmického záření byla za limity pro bezpečnou funkci nosiče Antares, který má zásobovací loď vynést. Start byl nakonec stanoven na čtvrtek 9. ledna v 19:10 našeho času. Cygnus by pak měl k orbitálnímu komplexu dorazit v neděli kolem poledne.

Zajímavé bude, jak si s rozhodnutím poradí samotná NASA. Provoz ISS ji ročně stojí tři miliardy dolarů ze 17 miliard celkového rozpočtu, a pokud nedojde k navýšení rozpočtu, agentura bude muset udělat velmi těžká rozpočtová rozhodnutí, protože peníze chtěla převést na jiné projekty.

Šestnáct let nad námi: Životnost stanice ISS se prodlužovala už několikrát. Bushova administrativa počítala s koncem provozu v roce 2016 a Obama v roce 2010 původně prodloužil provoz do roku 2020. První část Mezinárodní vesmírné stanice, ruský modul Zarja, se na oběžné dráze objevil v roce 1998. ISS je trvale "obydlena" od příchodu první posádky v listopadu 2000. Do projektu stanice je zapojeno pět vesmírných agentur: americká NASA, ruský Roskosmos, japonská JAXA, kanadská CSA a evropská ESA.

Americký dolar (v hovorové angličtině též **buck** nebo řidčeji **greenie**) je oficiální měna Spojených států amerických i některých dalších zemí (Panama, Ekvádor, Salvador a Východní Timor se tak rozhodly nezávisle. Některé státy dřívějších amerických teritorií v Tichomořských ostrovech po získání nezávislosti nepřijaly vlastní měnu). Další státy pak mají svou měnu pevně vázanu na kurs amerického dolaru. Americký dolar je nejpoužívanější měna v mezinárodních transakcích, v mnoha ostatních státech je také široce používána jako bankovní rezerva. V dubnu 2004 bylo v oběhu téměř 700 miliard dolarů, z čehož asi dvě třetiny mimo Spojené státy. Důvodem je, že jej mnohé centrální banky drží společně se zlatem jako rezervu (zejména v oblastech Blízkého východu).

Mince se používají v hodnotách: 1, 5, 10, 25, 50 centů a pak 1 dolar. Bankovky: 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 dolarů. Obecné názvy mincí: 1 cent – Penny, 5 centů – Nickel, 10 centů – Dime, 25 centů – Quarter, 50 centů – Half.

Dolar podle definice *Mint Act*. Ve Spojených státech byl americký dolar zaveden 6. července 1785^[1] a 2. dubna 1792 byl redefinován v rámci výnosu *Mint Act* (též *Coinage Act of 1792*). Ten jej definuje jako stříbrnou minci specifikované hmotnosti, ražený státní mincovnou. Spolu s dolarem definoval i zlaté mince, tzv. eagly. Hodnotu dolaru spjal s hodnotou stříbra a zlata v poměru:

1 USD = 371 až 416 grainů stříbra, 10 USD = 247 až 270 grainů zlata, přičemž rozsah hmotností daných kovů závisel s jejich ryzostí. Stříbrné mince měly ve znaku zosobnění svobody (*Liberty*) a nápis „LIBERTY“; zlaté mince měly vyražený znak amerického orla (ta se nazývá *Eagle*). *The Coinage Act* spolu s mince jiných objemů (hmotností) – dvoudolar (*double dollar* nebo *double eagle*), půldolar (později *fiftycent*), čtvrtdolar (*quarter*), „desetník“ (*dime*) a pětcent (*five cents, nickel*).

V roce 1834 byly v rámci zlatého standardu hmotnostní poměry upraveny na 23,2 a později 23,22 grainů. Na přelomu 19. a 20. století byl dolar definován jako 1/20 unce zlata.^[2] Svázání amerického dolaru se stříbrem trvalo do roku 1900, od té doby se spojil pouze se zlatem; nicméně, ražení stříbrných mincí pokračovalo až do roku 1969 (s přechodným obdobím od roku 1964, kdy bylo stříbro odstraněno ze čtvrtáků a desetníků a z 3/5 i z půldolarů). Zlaté mince byly z oběhu staženy po Velké hospodářské krizi v roce 1933, v rámci tzv. *Gold seizure*. Hmotnost zlata za dolar byla tehdy změněna na 13,71 grainů (tj. 35 dolarů za troyskou unci) a tento standard vydržel až do roku 1968.^[3] V roce 1945 vstoupil v platnost tzv. Brettonwoodský měnový systém, ve kterém hrál americký dolar roli světové měny a který cizím vládám zajišťoval jeho směnitelnost za zlato.^[3] Tento systém byl zrušen 15. srpna 1971. Spolu s ním ztratil dolar i vazbu na zlato, ale místo něj získal mezi lety 1973–2000 statut tzv. „petroměny“. Od 1. ledna 1975 vstoupil americký dolar do éry tzv. plovoucích (měnových) kurzů na měnových trzích. Nominální hodnota vůči troyské unci zlata od tohoto dne do současnosti vzrostla z 42,22 na přibližně 1700 USD/unci (2011). Obdobně, kupní síla dolaru od roku 1913 (vznik Federálního rezervního systému) do současnosti klesla na tehdejší cca 4 centy.^[4]

Název a označení: Název *dolar* historicky pochází až z *jáchymovského tolaru*. V Jáchymově (německy Joachimsthal) se razily stříbrné mince o váze jedné unce, kterým se lidově říkalo *Joachimsthalers* (*Jáchymovské tolar*) a později jen *thalers* (*tolary*). Dalším komolením vzniklo slovo *dolar*.^[5] Americký dolar se běžně označuje symbolem písmene *S* přeškrtnutého jednou či dvěma svislými čarami – \$.

Kód amerického dolaru podle ISO 4217 je USD; Mezinárodní měnový fond také používá označení US\$. Méně známé je to, že pro americký dolar existují ještě další dva pomocné kódy, které se používají v mezinárodním obchodu a na burzách — USS pro americký dolar zaplacený tentýž den (*U.S. dollar same day*) a USN pro americký dolar zaplacený příští den (*U.S. dollar next day*). Toto rozlišení vzniklo z potřeby opatření proti změnám kurzu této světové měny.

Dolar jako rezervní měna: Vývoj ceny zlata v amerických dolarech. V určitých historických obdobích byl definován přímo ve vztahu k množství zlata (1792 – 1,6 g, 1900 – 1,505 g, 1933 – 1/35 oz). Dalšími milníky jsou roky 1913 – *Federal Reserve Act*, 1933 – „*Gold seizure*“; 1945 – Brettonwoodský systém, 1971 – „*Uzavření zlatého okna*“

Od konce 18. století do konce druhé světové války byl dolar „kryt“ zlatem, resp. jeho hodnota byla na množství zlata vázána. Od konce 1. světové války, po které některé evropské země zaznamenaly finanční krize a hyperinflaci, navíc jeho význam celosvětově vzrostl. Brettonwoodskou dohodou se z dolaru stala oficiální světová rezervní měna a všechny ostatní měny od ní byly odvozeny. Měnový systém, který byl v Bretton Woods ustanovený a který byl variantou zlatého standardu, trval do srpna 1971. Poté, co přestal platit princip krytí dolaru zlatem, zaznamenala tato měna skokový pokles zájmu (který se časově kryl s prvním celosvětovým ropným šokem). Nixonova administrativa hledala cestu, jak žádanost a zájem o svoji národní měnu upevnit.

Po dvou rozhodnutích OPECu (z počátku 70. let, kterému předcházely bilaterální dohody mezi USA a Saúdskou Arábií) se americký dolar stal jedinou měnou, v které byla obchodována ropa, zemní plyn a ostatní fosilní paliva (tzv. petrodolar). To většinu zemí nutilo opatřit si a spravovat dolarové rezervy k nakupování s ropou (americký dolar je z jejich pohledu jejich rezervní měna). Americký dolar tak absolvoval cyklus, kdy jím bylo v ropných burzách zaplacené zemím vyvážejícím ropu, které za něj většinou investovaly za služby nebo výrobky, částečně i v jiných zemích nebo na udržení nebo expanzi své ropné produkce. To, jak se ropná naleziště vyčerpávají a ropa se stává dražší, především ale neustále se zvyšující objem spotřebované ropy a uvolňování dluhopisů ze strany americké státní pokladny (které fakticky snižují počet emitovaných dolarů) zajišťovalo americkému dolaru jeho pevnost a stále se zvyšující poptávku po něm coby měně nutné k nákupu potřebné ropy. Na základě této poptávky si americká státní pokladna mohla pravidelně dovolit emitovat nové dolary, které do celosvětového oběhu zařadila tím, že za ně nakoupila produkty nebo služby v zahraničí. Toto je také důvod dlouhodobé nevyrovnané obchodní bilance Spojených států ve prospěch importu, která se v tomto období vytvořila (k roku 2012 rozdíl činí nominálně cca 470 mld. dolarů).^[11] Změna světového statutu dolaru by pak americkou ekonomiku uvrhla do stavu, kdy by byla postavena před problém, jak rychle vyrovnat saldo obchodní bilance, která byla v diskurzu posledních téměř 40 let.

Dovoluji si připomenout možnost placení letošních členských příspěvků. Můžete osobně nebo přímo na náš účet, který má čís: 135 135 383/ 0300 Poštovní spořitelny, tj. kdekoliv na poště nebo z bankomatu. Současně připomínám i prosbu na zaslání vašich příspěvků do Občasníku. Za pražskou pobočku Petr Jílek